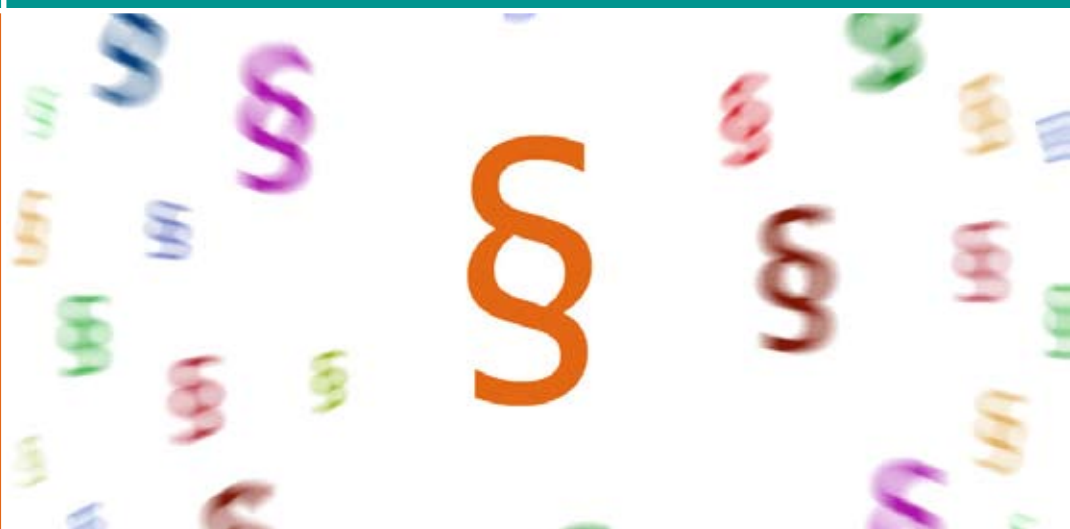

Prawne aspekty rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce

Piotr Waglowski

Autor:
Piotr Wąglowski

Wydawca:

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP)
ul. Pańska 81/83
00-834 Warszawa

www.parp.gov.pl

Skład:
Marcin May
PARP

Wydanie I

Publikacja bezpłatna

Publikacja powstała w ramach projektu „Uruchomienie wielofunkcyjnej platformy komunikacji internetowej wspierającej realizację działań 8.1 i 8.2 PO IG”, realizowanego przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Wspieramy e-biznes www.web.gov.pl

Copyright © by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości Warszawa 2009, Wszelkie prawa zastrzeżone. Żaden fragment nie może być wykorzystywany w jakiegokolwiek formie ani przekładany na język mechaniczny bez zgody PARP.

Spis treści

1. Rozwój Internetu w Polsce i na świecie	4
2. Uwarunkowania prawne „społeczeństwa informacyjnego”	4
3. Międzynarodowe zobowiązania Polski	6
4. W kierunku pewności prawa	10

1. Rozwój Internetu w Polsce i na świecie

Tradycyjnie w sierpniu, obchodzimy symboliczną rocznicę rozpoczęcia działania Internetu w Polsce. 17 sierpnia 1991 r. nawiązano łączność pomiędzy Wydziałem Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego a Centrum Komputerowym Uniwersytetu w Kopenhadze opartą na protokole IP (ang. Internet Protocol). Polski Internet - licząc miarami ludzkimi - przestaje być nastolatkiem i wchodzi w dorosłość. Jednak analizowanie systemu prawnego tymi miarami nie zwiększy naszej wiedzy o świecie. System prawny się zmienia, ale niektóre jego elementy mają kilkusetletnią tradycję, inne zaś pojawiły się niedawno. Cyfryzacja, rozwój technik telekomunikacyjnych, zwiększanie mocy obliczeniowej komputerów - wszystko to stwarza zarówno szanse, jak i zagrożenia dla prowadzących działalność gospodarczą. Tym szansom i zagrożeniom musi sprostać powstający system prawa.

W ramach przygotowań do konferencji Forum Zarządzania Internetem (ang. *the Internet Governance Forum*¹) sformułowano cztery główne obszary będące wyzwaniem dla globalnej sieci telekomunikacyjnej oraz dla społeczeństwa, które z niej korzysta:

- **otwartość** - czyli wolność słowa, przepływ informacji, wiedzy i idei (ang. *Openness - Freedom of expression, free flow of Information, ideas and knowledge*)
- **bezpieczeństwo** - stworzenie warunków poufności kontaktów, zaufania do współpracujących ze sobą stron, w tym między konsumentami i przedsiębiorcami oferującymi towary i usługi w Sieci (ang. *Security - Creating trust and confidence through collaboration*)
- **różnorodność** - wsparcie dla powstawania globalnych, wielojęzycznych, ale również lokalnych, stworzonych w językach narodowych, treści i innych zasobów Sieci (ang. *Diversity - Promoting multilingualism and local content*)
- **dostęp** - czyli relacje międzyoperatorskie, m.in. dotyczące tzw. *net neutrality*², o koszty tworzenia i utrzymania infrastruktury, itp. (ang. *Access - Internet Connectivity: Policy and Cost*).

Można wyobrazić sobie różne sposoby prawnego regulowania praw i obowiązków związanych z tymi obszarami. Można obserwować już teraz liczne konflikty między prawami a wolnościami (przykładowo: wolność słowa ściera się często z prawem do prywatności, prawa przysługujące autorom, a także inne monopole tzw. własności intelektualnej, można postawić w opozycji do prawa korzystania z dóbr kultury, prawa dostępu do informacji publicznej, itp.).

Globalizacja stopniowo wymusza powstawanie ogólnoświatowego systemu społecznego, w którym obowiązują podobne zasady gry rynkowej. Dostrzegalne są również tendencje przeciwne, gdy państwa bardziej podkreślają swoją autonomię i nie chcą zrezygnować z części swojej suwerenności na rzecz systemu globalnego. To wszystko ma wpływ również na regulacje prawne działalności z wykorzystaniem Internetu.

2. Uwarunkowania prawne „społeczeństwa informacyjnego”

Wedle polskiej Konstytucji źródłami powszechnie obowiązującego prawa w Rzeczypospolitej Polskiej są:

- Konstytucja RP;
- Ustawy;
- ratyfikowane umowy międzynarodowe;
- rozporządzenia;
- mogą nim również być akty prawa miejscowego - na obszarze działania organów, które je ustanowiły.

Ustawodawcy wielu państw odwołują się do zwyczaju. Zauważono, że odwoływanie się do zwyczajów panujących w danym społeczeństwie (np. w różnych grupach społecznych, lub przy okazji różnych rodzajów relacji społecznych) zwiększa zasięg stosowania formalnie ustanawianych norm prawnych (np. ustanawianych w ustawach). Istnieją kraje, w których zwyczaj jest jedną z form powstania norm prawnych. Zwyczaj jest jednym ze źródeł prawa międzynarodowego (obok umów międzynarodowych czy uchwał prawotwórczych organizacji międzynarodowych).

1 Strona internetowa międzynarodowej, cyklicznej konferencji organizowanej przy ONZ pod nazwą *the Internet Governance Forum* dostępna jest pod adresem <http://www.intgovforum.org>; Inauguracyjne spotkanie Forum Zarządzania Internetem odbyło się w Atenach (Grecja) w dniach 30 października - 2 listopada 2006 roku.

2 W ogólnoświatowej dyskusji pojawiają się postulaty, by przedsiębiorstwa telekomunikacyjne odpowiedzialne za infrastrukturę Internetu nie mogły różnicować przepustowości Sieci np. ze względu na rodzaj treści lub ze względu na grupy klientów, a jednocześnie, by końcowi użytkownicy równie szybko (lub równie wolno, w zależności od podejścia do tego zagadnienia) mogli uzyskiwać dostęp do dowolnych zasobów. W ten sposób - konfiguracja Sieci byłaby „neutralna”.

Czy można uznać, że w relacjach społecznych, które widzimy w Internecie, również pojawiają się jakieś zwyczaje? Na pierwszym etapie rozwoju Internetu, kiedy w poszczególnych krajach nie było jeszcze zbyt wielu nadających się do stosowania przepisów, często wspomniano o tzw. Netykiecie. Jednak pojawiało się wiele różnych Netykiet (w ten sposób „społecznie kodyfikowano” pożądane wzorce zachowania np. przy okazji ustanawiania zasad korzystania z sieci uczelnianych).

W efekcie pojawiło się wiele różnych zasad. Te najbardziej znane powstały w latach 90. XX wieku³. W przypadku stosunków społecznych prymat wiecie jednak prawo stanowione w sposób formalny i z tego właśnie powodu można mówić o ograniczonej sile stosowania zasad takich jak Netykieta. Nie zmienia to faktu, że podczas rozstrzygania sporów niektóre sądy - wobec braku regulacji formalnych - powoływały się na tak skodyfikowane zwyczaje. Jako przykład można wskazać rozstrzygnięcie francuskiego sądu, które zapadło w lutym 2002 roku, zgodnie z którym sąd bezpośrednio uznał Netykieta za zwyczaj panujący w społeczności internetowej uznając na tej podstawie, że spamming (w tym przypadku: elektroniczne przesyłanie niezamówionych reklam) jest działaniem bezprawnym. Jednak stopniowo kraje, w których obywatele korzystają z Internetu, wprowadzają coraz więcej formalnych regulacji i to one dziś - coraz częściej - stanowią podstawę wyroków sądów.

Obok zwyczaju można wskazywać pojawiające się w różnych ustawodawstwach tzw. klauzule generalne. W polskim Kodeksie cywilnym taką klauzulę zawiera art. 5, zgodnie z którym „nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego”. Innym przykładem jest art. 56 Kodeksu cywilnego, na podstawie którego „czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów”. Istotne zatem znaczenie mają „zasady współżycia społecznego”. W 2006 roku zapadł wyrok Sądu Najwyższego⁴, który dotyczył telewizji kablowej i zastrzeżenia w umowie z abonentami prawa do zmiany pakietu bez uprzedniego wypowiedzenia umowy. Sąd Najwyższy stwierdził w tym orzeczeniu, że „próby ustalenia katalogu zasad współżycia społecznego także w orzecznictwie SN okazały się chybione. Nie ma więc sensu tworzenie katalogu dobrych obyczajów”. Jeśli zatem przepis odwołuje się do zasad współżycia społecznego, oznacza to, że sąd ma możliwość „twórczej interpretacji przepisów na tle konkretnej sprawy”.

Aby zobaczyć, jaką drogę przeszedł polski system prawa, by sprostać nowym wyzwaniom, niesionym przez „społeczeństwo informacyjne”, wystarczy spojrzeć na poniższą listę wybranych ustaw, które pojawiły się w Polsce zarówno przed pierwszym połączeniem internetowym, jak i po tym połączeniu:

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny,
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe,
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji,
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji,
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny,
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych,
- Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych,
- Ustawa z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny,
- Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej,
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych,
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej,
- Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym,
- Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych,
- Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną,
- Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych,
- Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne,
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne.

Przedstawiona wyżej lista ustaw (wraz z datami, w których dana ustawa została przez Sejm RP przyjęta) ma charakter przykładowy. Powyższe ustawy były też następnie nowelizowane (czasem wielokrotnie). W Sejmie - również obecnie - trwają prace nad kolejnymi nowelizacjami niektórych z tych ustaw (np. Kodeksu karnego, ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, ustawy o radiofonii i telewizji, ustawy Prawo telekomunikacyjne, itd.). Zgodnie z zapowiedziami rządu - kolejne nowelizacje są przygotowywane w najbliższym czasie.

³ W 1995 roku opublikowano np. nieformalny dokument RFC o numerze 1855, zatytułowany „Netiquette Guidelines”. Memoranda RFC (ang. Request for Comments, wezwanie do komentowania) wydawane są przez nieformalną grupę zadaniową, działającą pod nazwą Internet Engineering Task Force, a funkcjonującą w ramach stowarzyszenia Internet Society. Chociaż RFC nie mają mocy standardów technicznych ani nie są źródłami prawa, to część z takich zasad włączono następnie do dokumentów normalizacyjnych przyjmowanych przez różne organizacje standaryzacyjne.

⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2006 r, sygn. I CK297/05.

3. Międzynarodowe zobowiązania Polski

Obok prac legislacyjnych, które toczą się w Polsce, należy również pamiętać o zobowiązaniach międzynarodowych naszego kraju. Polska jest członkiem Unii Europejskiej, ale również stroną licznych umów międzynarodowych, które dotyczą „gospodarki elektronicznej”, a także - co dla rozwoju „społeczeństwa informacyjnego” istotne - umów dotyczących praw człowieka. Te zobowiązania mają wpływ na kształt przyjmowanych w Polsce przepisów krajowych.

Przykładem umowy międzynarodowej, która wpłynęła na nowelizację polskiego systemu prawa, jest Konwencja Rady Europy o **cyberprzestępczości**, zawarta w Budapeszcie 23 listopada 2001 roku. Ta umowa międzynarodowa, chociaż jeszcze nie została ratyfikowana przez Polskę, ma istotne znaczenie dla budowy globalnego systemu prawnego dotyczącego Internetu. Konwencja ta wprowadza szereg definicji (m.in. pojęć takich jak: „system informatyczny”, „dane informatyczne”, „dostawca usług”), zawiera również wiele przepisów dotyczących prawa karnego materialnego, do których kraje przystępujące do konwencji muszą dostosować swoje prawodawstwo. Ustanawia również podstawy funkcjonowania współpracy sądowej między państwami-sygnatariuszami konwencji. Prace nad tą konwencją międzynarodową miały duży wpływ na przepisy polskiego Kodeksu Karnego. Konwencja ta - co podkreślała również Komisja Europejska, formułując swój komunikat w sprawie ogólnej strategii zwalczania cyberprzestępczości⁵ - jest „prawdopodobnie najważniejszym instrumentem europejskim i międzynarodowym w tej dziedzinie”. I chociaż wszystkie kraje tworzące Wspólnotę Europejską podpisały (indywidualnie) Konwencję, to - dodatkowo - rozważana jest również możliwość przystąpienia do niej Wspólnoty Europejskiej jako takiej.

Rozwijający się rynek przedsiębiorstw telekomunikacyjnych oczekiwał jednolitych zasad działania. Unia Europejska dostrzegła również, że „konwergencja sektorów telekomunikacji, mediów i technologii informacyjnych oznacza, iż wszelkie sieci i usługi związane z przekazywaniem informacji powinny zostać objęte jednolitymi unormowaniami prawnymi⁶”. Doprowadziło to do przyjęcia w Unii Europejskiej tzw. „**pakiету telekomunikacyjnego**”, a więc szeregu dyrektyw, wśród których należy wymienić:

- Dyrektywę 2002/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie dostępu do sieci łączności elektronicznej i urządzeń towarzyszących oraz połączeń międzysieciowych (dyrektywa o dostępie),
- Dyrektywę 2002/20/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie zezwoleń na udostępnianie sieci i usług łączności elektronicznej (dyrektywa o zezwoleniach),
- Dyrektywę 2002/21/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie wspólnych ram regulacyjnych sieci i usług łączności elektronicznej (dyrektywa ramowa),
- Dyrektywę 2002/22/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników (dyrektywa o usłudze powszechnej),
- Dyrektywę 2002/77/WE Komisji Europejskiej z dnia 16 września 2002 r. w sprawie konkurencji na rynkach sieci i usług łączności elektronicznej.

Przy okazji tego pakietu można wspomnieć o Rozporządzeniu (WE) Nr 2887/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 grudnia 2000 r. w sprawie uwolnionego dostępu do pętli lokalnej.

Wydaje się, że nie można dziś mówić o „społeczeństwie informacyjnym”, jeśli nie uwzględnia się w takim społeczeństwie różnych, czasowych monopoli tzw. **własności intelektualnej**. Jest to inaczej prawo na dobrach niematerialnych obejmujące dział prawa cywilnego, w którym zawarta jest regulacja prawna dotycząca dóbr niematerialnych (prawo autorskie) oraz działy regulacji dotyczących własności przemysłowej. Dobra objęte prawem autorskim są chronione począwszy od momentu ich powstania, bez konieczności dokonywania ich rejestracji, i obejmuje na podstawie umów międzynarodowych prawie wszystkie kraje świata. Natomiast w przypadku przedmiotów własności przemysłowej (...) zakres ochrony jest w istotny sposób ograniczony. Obejmuje bowiem wyłącznie teren RP, a ewentualne jej rozszerzenie wymaga zgłoszeń w urzędach patentowych krajów, w których mają taką ochronę.

Zgodnie z polskim prawem do przedmiotów własności przemysłowej zaliczamy:

- projekty wynalazcze, w tym:
 - wynalazki,
 - wzory użytkowe,
 - wzory przemysłowe,
 - topografia układu scalonego,
 - projekty racjonalizatorskie,
- znaki towarowe,

⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady oraz Komitetu Regionów - W kierunku ogólnej strategii zwalczania cyberprzestępczości dok. KOM(2007) 267 wersja ostateczna z dnia 22 maja 2007 r.

⁶ Motyw 5. Preambuły do Dyrektywy 2002/21/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie wspólnych ram regulacyjnych sieci i usług łączności elektronicznej (dyrektywa ramowa).

- oznaczenia geograficzne,
- ochrona konkurencji,
- zwalczanie nieuczciwej konkurencji.

Zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych **przedmiotem prawa autorskiego** jest utwór, a więc „każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia”.

Ustawa przewiduje przykładowy katalog rodzajów utworów. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
- plastyczne,
- fotograficzne,
- lutnicze;
- wzornictwa przemysłowego,
- architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne;
- muzyczne i słowno-muzyczne;
- sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne,
- audiowizualne (w tym filmowe).

Jednocześnie ustawa stwierdza, że ochroną prawa autorskiego nie są objęte odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne. Ustawa przewiduje również, że nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego:

- akty normatywne lub ich urzędowe projekty,
- urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole,
- opublikowane opisy patentowe lub ochronne,
- proste informacje prasowe.

W poszukiwaniu szerszej odpowiedzi na pytanie czym są prawa własności intelektualnej należy sięgnąć do Porozumienia w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (TRIPS⁷), które stanowi załącznik do porozumienia w sprawie utworzenia Światowej Organizacji Handlu (WTO⁸). Polska przystąpiła do tego porozumienia w 2000 roku⁹.

System ochrony praw własności intelektualnej jest bardzo rozbudowany. W obszarze ochrony prawa autorskiego i praw pokrewnych należy wspomnieć o fundamentalnych umowach międzynarodowych, takich jak: Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych¹⁰ oraz Konwencja rzymska o ochronie artystów wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych¹¹.

Jeśli poszukujemy źródeł praw własności przemysłowej, to należy zacząć od:

- Konwencji paryskiej o ochronie własności przemysłowej (Konwencja ta pochodzi z 1883 roku, ale była w latach późniejszych modyfikowana),
- Porozumienia madryckiego o międzynarodowej rejestracji znaków z 1891 r.,
- Porozumienia nicejskiego dotyczącego międzynarodowej klasyfikacji towarów i usług dla celów rejestracji znaków z 1957 r., itp.

Od czasu przyjęcia porozumień TRIPS pojawiło się kilka innych traktatów międzynarodowych regulujących obszar własności intelektualnej, np. traktat organizacji the World Intellectual Property Organization¹² (WIPO) pn. the World Copyright Treaty (WCT) z 1996 roku, który podpisało 30 państw włącznie z Japonią i Stanami Zjednoczonymi (traktat ten ma m.in. na celu ochronę praw autorskich kompozytorów, artystów, pisarzy i innych twórców, których prace roz-

7 ang. *The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights*

8 <http://www.wto.org>

9 *Obwieszczenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 12 lutego 1996 r. w sprawie publikacji załączników do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO) opublikowano w Dz. U. Nr 32, poz. 143 z 1996 r.*

10 *Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 09 września 1886 r. w wersji Aktu paryskiego z dnia 24 lipca 1971 r., opublikowana w Dz. U. Nr 82 poz. 474 z 1990 roku.*

11 *Konwencja rzymska o ochronie artystów wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych z dnia 26 października 1961 r., opublikowana w Dz. U. Nr 125 poz. 800 z 1997 roku. Polska przystąpiła do konwencji dopiero w 1997 r., realizując zalecenia art. 66 Układu Europejskiego.*

12 <http://www.wipo.int>. *Treść traktatu opublikowano w Dz. U. Nr 3, poz. 12z 2005 roku*

powszechniane są przez Internet lub inne cyfrowe media; ratyfikowany był przez Prezydenta RP¹³ w dniu 8 września 2003 r. i stanowi porozumienie specjalne w rozumieniu artykułu 20 Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych), traktat WIPO pn. the Phonograms and Performances Treaty (WPPT), pochodzący również z 1996 roku, został ratyfikowany przez Prezydenta RP⁵ w dniu 3 czerwca 2003 r. Na forum WIPO podejmowano również próby przyjęcia traktatu WIPO o ochronie praw organizacji nadawczych¹⁴, co jednak spotkało się z wieloma kontrowersjami i przyszłość tego traktatu na chwilę obecną nie jest jasna.

Unia Europejska również prowadzi aktywne prace legislacyjne w dziedzinie własności intelektualnej. Wymienić tu należy Dyrektywę Rady 91/250/WE z dnia 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych, Dyrektywę 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych znajdujących zastosowanie w społeczeństwie informacyjnym. W zakresie praw własności przemysłowej należy wymienić:

- Dyrektywę Rady 89/104/WE z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstwa państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych,
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 40/94 z dnia 20 grudnia 1993 r. w sprawie wspólnotowego znaku towarowego,
- Rozporządzenie 2868/95/WE implementujące Rozporządzenie 40/94/WE w sprawie wspólnotowego znaku towarowego,
- Rozporządzenie Rady Nr 6/2002/WE w sprawie wzorów wspólnotowych,
- Rozporządzenie Rady Nr 2081/92/WE w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i oznaczeń pochodzenia produktów rolnych i artykułów żywnościowych, zmienione rozporządzeniem Rady (WE) Nr 692/2003 z 8 kwietnia 2003 r.

W ostatnich latach przyjęto Dyrektywę 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (IPRED¹⁵), a jednocześnie trwają burzliwe prace nad Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie środków prawa karnego mających na celu zapewnienie egzekwowania praw własności intelektualnej¹⁶ (tzw. IPRED2). W przypadku obu tych dyrektyw pojawiły się liczne kontrowersje, które związane są m.in. z brakiem jednolitego rozumienia pojęcia „własność intelektualna” we wszystkich krajach Wspólnot Europejskich¹⁷. Zauważono również, że jeśli wprowadza się regulacje przewidujące karalność niektórych działań związanych z naruszeniem takiej własności, to pojawia się problem z pewnością prawa i ochroną praw człowieka¹⁸.

W zakresie **ochrony danych osobowych i prywatności** należy wskazać takie regulacje międzynarodowe, jak Rezolucja 45/95 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 26 czerwca 1985 r., a w niej wytyczne dotyczące regulacji odnoszących się do elektronicznych banków danych, zawierających m.in. dane osobowe, oraz Konwencja Rady Europy Nr 108 z dnia 28 stycznia 1981 roku o Ochronie Osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych. W zakresie prawodawstwa Unii Europejskiej obszar ten regulują następujące akty prawne:

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 95/46/WE z dnia 24 października 1995 r. o ochronie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i swobodnym przepływie takich danych,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 97/66/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. w sprawie przetwarzania danych osobowych oraz ochrony prywatności w sektorze telekomunikacji,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2002/58/WE z dnia 12 lipca 2002 r. w sprawie przetwarzania danych osobowych oraz ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej (Dyrektywa o prywatności i łączności elektronicznej).

Nie można także zapomnieć o Dyrektywie 2006/24/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie zatrzymywania generowanych lub przetwarzanych danych w związku ze świadczeniem ogólnie dostępnych usług łączności elektronicznej lub udostępnianiem publicznych sieci łączności oraz zmieniająca dyrektywę 2002/58/WE, na mocy której wprowadzono europejskie zasady dotyczące obowiązków dostawców ogólnie dostępnych usług łączności elektronicznej lub publicznych sieci łączności w zakresie zatrzymywania pewnych danych przez niegenerowanych lub przetwarzanych, aby zapewnić dostępność przedmiotowych danych w celu dochodzenia, wykrywania i ścigania poważnych przestępstw, określonych w ustawodawstwie każdego państwa członkowskiego (chodzi o tzw. „**retencję danych telekomunikacyjnych**” i realizację przez określone podmioty obowiązków na rzecz bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego).

¹³ Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach został opublikowany w Dz. U. Nr 41, poz. 375 z 2004 roku
¹⁴ ang. Treaty on the Protection of Broadcasting Organizations

¹⁵ IPRED to skrót od ang. Intellectual Property Rights Enforcement Directive

¹⁶ ang. Directive on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights

¹⁷ por. Zmieniony wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie środków prawa karnego mających na celu zapewnienie egzekwowania praw własności intelektualnej dok. COM/2006/0168 końcowy.

¹⁸ Zgodnie z łac. zasadą „nullum crimen sine lege certa” - nie ma przestępstwa bez ustawy - przepisy karne powinny być bardzo precyzyjne.

Obok przepisów chroniących niektóre rodzaje informacji, wprowadzających mechanizmy ochrony przed ich rozpowszechnianiem, pojawiają się też takie akty prawne jak Dyrektywa 2003/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 listopada 2003 r. w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego, której celem jest stworzenie minimalnych ram regulujących **ponowne wykorzystywanie dokumentów sektora publicznego**, a więc wszelkich posiadanych przez organy sektora publicznego „przejawów działań, faktów lub informacji”, wraz z wszelkimi „kompilacjami takich działań, faktów lub informacji” - niezależnie od zastosowanego w tym celu środka (niezależnie od tego, czy tak rozumiany dokument został zapisany na papierze, w formie elektronicznej, czy zarejestrowany był w formie dźwiękowej, wizualnej lub audiowizualnej).

Regulacja ponownego wykorzystania dokumentów sektora publicznego ma na celu zapewnienie uczciwych, proporcjonalnych i niedyskryminacyjnych warunków ponownego wykorzystywania takich informacji. Unia Europejska dostrzegła w ten sposób, że dostęp do informacji (również tej, którą tworzą władze krajowe) wpływa na życie wszystkich obywateli i zadaniem władz publicznych jest m.in. pomoc w zdobywaniu wiedzy.

Wiele kontrowersji wzbudziły również prace przed ostatecznym przyjęciem Dyrektywy 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniającej dyrektywę Rady 89/552/EWG w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej. W trakcie prac nad tą dyrektywą analizowano różne czynniki ograniczania wolności Internetu, wśród nich takie, jak:

- ochrona własności intelektualnej,
- zwalczanie terroryzmu
- ochrona godności odbiorców (w tym ochrona małoletnich przed tzw. „treściami niepożądanymi”).

Dyrektywa, która określana jest „**dyrektywą medialną**”, miała być początkowo horyzontalną regulacją wszelkich treści multimedialnych oraz miała obejmować wszelkie formy komunikacji (np. w sferze jej regulacji miały się nawet znaleźć filmy na stronach witryn firmowych). Pod wpływem protestów dyrektywa ta stała się dyrektywą regulującą działalność mediów „instytucjonalnych”.

Wreszcie nie byłoby „społeczeństwa informacyjnego”, jeśli nie pojawiłyby się regulacje dotyczące **elektronicznego handlu**, wśród nich Dyrektywa 1999/93/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie **podpisów elektronicznych** oraz Dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym). Ta ostatnia regulacja ma stanowić wsparcie dla rozwoju europejskiego rynku wewnętrznego, dziś obejmującego obszar bez granic wewnętrznych, a w którym, na mocy art. 14 ust. 2 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, zapewniony ma być swobodny przepływ towarów i usług oraz swoboda przedsiębiorczości.

Dyrektywa ta dotyczy takich zagadnień, jak regulacje dotyczące siedzib usługodawców, problematykę informacji handlowych, umów zawieranych drogą elektroniczną, odpowiedzialności pośredników, kodeksów postępowania, pozasądowych dróg rozstrzygania sporów oraz dochodzenia praw przed sądem.

Skoro mowa o handlu, to również konsumenci stali się przedmiotem ochrony unijnego prawodawcy, a w ramach wskazywania aktów prawnych Unii Europejskiej można tu wymienić Dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 roku w sprawie **ochrony konsumentów w umowach zawieranych na odległość**. W 2006 roku Komisja rozpoczęła przegląd ustawodawstw krajowych, by stwierdzić, w jaki sposób implementowano na grunt prawa krajowego przepisy tej dyrektywy¹⁹.

W wydanym przez Komisję komunikacie czytamy m.in., że „celem przeglądu jest ocena ewentualnych uchybień w zakresie ochrony konsumenta, w szczególności w świetle nowych praktyk marketingowych i technologii, takich jak Internet i handel mobilny, oraz określenie niespójności między poszczególnymi dyrektywami dotyczącymi konsumentów w ramach tego przeglądu. Na podstawie wyników konsultacji rozpoczętych kwestionariuszem i na podstawie wyników przeglądu Komisja przeanalizuje potrzebę dalszych inicjatyw prawodawczych w dziedzinie sprzedaży na odległość zgodnie z zasadami lepszego stanowienia prawa, jakimi kieruje się Komisja w ramach uproszczenia otoczenia regulacyjnego”.

¹⁹ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wykonania dyrektywy 1997/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość, dok. KOM(2006) 514 wersja ostateczna.

4. W kierunku pewności prawa

Powyższy przegląd różnych regulacji międzynarodowych i prawodawstwa Unii Europejskiej miał na celu wykazanie, że w ostatnich latach aktywność legislacyjna dotycząca Internetu i „społeczeństwa informacyjnego” była znaczna. Można spodziewać się kolejnych prac legislacyjnych, które doprowadzą do dalszego harmonizowania, ujednolicenia i uszczelnienia zasad funkcjonowania zarówno rynku globalnego, jak i wewnętrznego rynku Unii Europejskiej. Pracom tym będą towarzyszyć liczne kontrowersje, ponieważ regulacje te związane będą z ograniczeniami praw niektórych podmiotów, na rzecz ochrony interesów innych podmiotów. Polska jest zobowiązana do transpozycji prawa unijnego, więc wraz ze zmianami tego prawa można spodziewać się również zmian w krajowym porządku prawnym.

Jednocześnie korzystanie z Internetu przestaje być zjawiskiem marginalnym, co powoduje również konsekwencje w postaci pojawiania się coraz liczniejszych orzeczeń sądowych. Świadczy to o pojawiającej się praktyce stosowania przyjmowanych norm prawnych, a ocena tej praktyki może przynieść w konsekwencji dalsze zmiany regulacji. Istotną rolę przypada tu działalności Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich²⁰, do którego - w trybie prejudycjalnym - trafiają pytania z sądów krajowych, z prośbą o interpretację przepisów dyrektyw.

W tym trybie Trybunał dokonał już interpretacji niektórych przepisów wspomnianej wyżej dyrektywy 2000/31/WE (w zakresie obowiązku informacyjnego²¹), spodziewane są dalsze interpretacje. Niektóre z tych interpretacji będą miały fundamentalne znaczenie dla rozwijających się globalnych usług świadczonych drogą elektroniczną. Dla przykładu należy wymienić trzy pytania złożone w trybie prejudycjalnym do Trybunału przez francuski sąd Cour de cassation w dniu 3 czerwca 2008 r.²²

W każdym z tych trzech przypadków pytania odnoszą się do Dyrektywy Rady 89/104/EWG z dnia 21 grudnia 1988 r. mającej na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych, do Rozporządzenia Rady (WE) nr 40/94 z dnia 20 grudnia 1993 r. w sprawie wspólnotowego znaku towarowego oraz Dyrektywy o handlu elektronicznym. Sąd francuski zapytał, czy przepisy tych aktów prawnych należy interpretować w ten sposób, że podmiot świadczący usługę odpłatnego odsyłania (link), który udostępnia reklamodawcom słowa kluczowe odtwarzające lub imitujące zarejestrowane znaki towarowe i zapewnia, na podstawie umowy o odsyłaniu, utworzenie i uprzywilejowane wyświetlanie, na podstawie tych słów kluczowych, reklamowych linków do stron internetowych, na których oferowane są towary podrobione, używa tych znaków towarowych w sposób, którego uprawniony do nich może zakazać? Pytania sądu dotyczą ochrony uprawnień ze znaków towarowych, dotyczą granic możliwości legalnego stosowania linków, zasad prowadzenia działalności reklamowej z wykorzystaniem nowych możliwości, jakie daje Internet, dotyczą istoty wyszukiwania informacji w Internecie, a więc również stosowania tzw. meta-danych. Pytania te dotyczą także zasad wyłączenia odpowiedzialności z tytułu przechowywania danych przez podmioty świadczące usługi drogą elektroniczną.

Wraz z uzyskaniem przez sądy krajowe odpowiedzi na te i tym podobne pytania, wszyscy członkowie powstającego „społeczeństwa informacyjnego” będą wiedzieć więcej na temat swojego otoczenia prawnego.

²⁰ <http://curia.europa.eu>

²¹ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z 16 października 2008 r. w sprawie C-298/07.

²² Pytania te dotyczą następujących spraw: C-236/08, C-237/08 oraz C-238/08.

